

(Kiri)vöö regilauludes – Kirivööpäev 2024

Postitused koostanud Liisa Helena Timmerman

Kirivöö ei kuulu vaid käsitöö maailma, ka rahvaluules leidub viiteid ja mõtteid kirivöödest.

Eesti regilaulude andmebaasi andmetel pole üheski regilaulus kirivööd mainitud, kuid sõna vöö leidub 1 296 laulus või kombestiku kirjelduses ning võib oletada, et paljudel juhtudel on tegemist kirivööga.

PS: Huvi korral võib rohkem regilaule vaadata ERAB-ist: postituses mainitud laule leiab viitekirje sisestamisel, mis asub teksti sees sulgudes.

(Kiri)vöö regilauludes: kirjad

Kuigi konkreetse kirja nime leidub regilauludes vähe, on paaril korral mainitud **värvekirja** (H II 1, 476/8 (639)), **vaherpu kirja** (H I 1, 70 (17)) ja **vaherma-kirja** (Veske kad., 83/4 (4)).

Levinuim ja varieeruvam on **riia ristikirjä** (H, Peet 254 (258)), mille variatsioonid on: /vöö vööl kui Riia liin/ (H, Mapp 1085/6), /vöö mul vööle Riia risti/ (H, Kolga-Jaani 3, 74/7 (58)).

Vöö on kogutud Viljandi kihelkonnast.

ERM HM E 113, Eesti Rahva Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/1119309>

(Kiri)vöö regilauludes: värvid

Vöö välimuse kirjeldamiseks on kasutatud värve: enim punast, kuid ka sinist, kuldset, haruharva valget, eeldatavalt viitab ka värvile sõna virvekarva (H III 2, 621/2 (4)).

Vöö välimust on kirjeldatud ka kui viiruline (E 18440), voogeline (H, Ostrov 300/2 (53)) ja vöödiline (EKmS 4° 2, 710 (2)).

Selge kirivöö kirjeldus on Kursi ja Laiuse kihelkonnast 1880. aastal kogutud pulmalaulus:

*Ole terve neitsikene,
Ole terve tehtudassa,
Vaene vaeva nähtudassa:
Kõva vöö kootudassa,
Kirja kinni löödudassa.
Ilusad sinised lõngad,
Puhta'ad punased lõngad
Vahe niidid valge'emad,
Rataskirjad keske'lele.*

(H II 50, 118)

ERM A 47:32, Eesti Rahva Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/539596>

Kogutud Kihnu saarel

ERM HM E 1748, Heimtali Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/4012323>

(Kiri)vöö regilauludes: vikerkaar ja linnalint

Põnevad ja uhked on vöö kirjeldused lauludes meestest või noormeestest, kes sõidavad hobuse või vankriga kirikusse ja külla. Variatsioonirohke on rida */Vöö kui linna lipulinti/* (E 7909 (37b)), mis võib olla ka kujul: **linna linti** (E 7186 (46)), **linna lipuriie** (ERA II 153, 113 (11)) ja **linna lipalinti** (H II 1, 455 (619)).

Samas kontekstis leidub vöö kui vikerkaare paralleeli: */vöö kui vihma vikerkaare/* (E 1049 (2)). Viimane on levinud ka neiu kiigele ehtimise lauludes. Kolga-Jaanist 1878. aastal kogutud laulu osa neiu ehtimisest enne kiigele minekut.

Pildil Kolga-Jaanist kogutud uhke 9 cm laiune kirivöö.

VM VM 1293 E 645, Viljandi Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/935727>

*Mis ma seältä vööle pannin?
Vööle pannin vöö laia
Kui see vihmavikerkaari.
Selgä kimpsud, selgä kampsud:
Siis läen kulda kiikumaie,
Kiigelauda laalemaie.*
(H, Kolga-Jaani 3, 85/7 (63))

Kogutud Jõhvi kihelkonnast, tehtud umbes 1789

ERM 282, Eesti Rahva Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/525647>

(Kiri)vöö regilauludes: laisk neiu

Eelmistes postituses välja toodud regilauludes on kirivöö seostunud ilusate ja uhkete inimestega, kuid vööd on kasutatud ka metafoorina väljendamiseks inimese negatiivseid tunnuseid.

Rida /*vöö alt oli hallitan*/ (H II 13, 28 (18)) ja sellele järgnevad read viitavad halvale hügieenile ja laiskusele, samuti vööta magamine on halb harjumus:

...

Peretütar liiga pikka

Liiga pikka, loodud laiska,

Magab vööta voodiessa

...

(E 7661/2 (3))

Pildil olev kirivöö on kogutud Koerust.

Foto viide: ERM 13517, Eesti Rahva Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/653520>

Kogutud Vigala kihelkonnast

EVM E 309:59, Eesti Rahva Muuseum - <https://www.muis.ee/museaalview/1263633>

(Kiri)vöö regilauludes: jaanipäevaks ehtimine

Nagu kiigele minnes ehti end ka jaanipäevaks, kus riietusest ei puudunud ka tugevalt ümber keeratud kirivöö. Kutsume Teid end kaunite kirivöödega ehtima!

Laulus leidub vöö ja iseloomustatakse selle tugevust.

Lähme neidu ehitama
Vaestlasta valmistama
Kägu kulda kingitsema
Ehi neidu eeri neidu
Ehi neidu ehtele
Mis so emal enne olnud
Vana ema valmistanud
Pane pääle pardisulge
Liida pääle linnusulgi
Metsa sehest mesisulgi
Pese silmad soe pea
Selga aja ame linane
Pääle pihta peenikene
Jalga pane kirju suka
Otsa kingad keerulised
Pane ümber suuri paela
Nii kui paksu põdranahku
Pane peale suur vöö
Nii kui suure tõrrevitsa
Lase ette laia põlle
Nii kui isa aidaukse
Rinda pane suure sõle
Nii kui kuu taevades
Heida kaela helmekorra
Pane pähe laia pärja
Ehi sõrmed sõrmuksesse
Sõrmevahed vaaluside
Sääda sääred jooksemaie
Labajalad laskemaie
Kõrvarõngad kõrisima

Viska linti lepa pääle
Kaelarätik kadaka pääle
Pearätik pedaja pääle
Jookse neidu jõua neidu
Jookse poolest Poolamaada
Vähekesse Venemaale
Natukene Narva poole
Jookse neidu jõua neidu
Ära neidu metsa jookse
Metsas mõnda murdajada
Kivi taga kiskujada
Aja taga haavajada
Tule koju neiukene
Tule ja tunne omada
Jaan su oma hoia teda
Jaan su päris pea teda

(EKmS 4° 5, 152/3 (4) - Villem Mägi)

Jaanitule laul, kogumise aeg ja koht on teadmata

Kirivööd piltidel:

Kogutud Hallistest, valmistatud enne 1924

ERM HM E 6, Eesti Rahva Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/1118126>

Kogutud Kodavere kihelkonnast, valmistatud oletatavasti 1840

ERM 2113, Eesti Rahva Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/513557>

Kogutud Rõuge kihelkonnast, valmistatud oletatavasti 1812

ERM 7218, Eesti Rahva Muuseum

<https://www.muis.ee/museaalview/554716>

Jaani laupäeval kirivööga!

